

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA BIR PALATALI PARLAMENTDAN
IKKI PALATALI PARLAMENTNI SHAKLLANISHIDAN
KO‘ZLANGAN MAQSAD**

Ibrohimov Nozimjon Ixtiyorovich

BuxDPI Pedagogika va ijtimoiy fanlar fakulteti tyutori

Sharipova Shaxrizodabonu Shukur qizi

BuxDPI Pedagogika va ijtimoiy fanlar fakulteti

Milliy g‘oya , ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi yo‘nalishi

IMIG‘22 guruh talabasi

Annotatsiya: Mamlakatimiz mustaqillika erishgan kundan boshlab o‘zining qonunlarini yozadigan, xalq manfaatlarini ko‘zlab uni ijro etadigan boldi. Ushbu maqolada Qonun chiqaruvchi hokimiyatimiz (Oliy Majlis) ya’ni parlamentimizning shakllanishi va rivojlanishi, bir palatali parlamentdan ikki palatali parlamentga o‘tishdan ko‘zlangan maqsad batafsil tahlil qilingan.

Kalit so‘z: Parlament, Oliy Majlis, Palata, Oliy Kengash, Senat, Qonunchilik palatasi, yuqori palata, quyi palata, rais, spiker, sessiya, chaqiriq, deputat, Ombudsman, Qonun chiqaruvchi.

Mustaqillik xalqimizga o‘z taqdirini o‘z qo‘liga olish, o‘z taraqqiyot yo‘lini o‘zi belgilash, milliy davlatchilikni tiklash, demokratik-huquqiy davlat barpo etish, mustaqil ichki va tashqi siyosat yuritish imkoniyatini yaratdi. Mustaqillik davlat boshlig‘ini, hokimiyatning vakillik organlarini xalq tomonidan demokratik yo‘l bilan erkin saylab qo‘yilishini ta’minladi.

Mustaqillik yaratgan imkoniyatlar sharofati bilan mamlakatimizda inson manfaatlarini, tinchligi va farovonligiga xizmat qiluvchi erkin, ochiq ijtimoiy-siyosiy tuzum barpo etishni ta’minlovchi chuqur, keng qamrovli siyosiy islohotlar amalga oshirilmoqda.

Prezident Islom Karimov yangilangan jamiyatning siyosiy va tuzilishini quyidagicha ta’riflaydi: “Qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati vakolatlarini ajratish asosida milliy davlatchilikni barpo etish, jamiyatning siyosiy tizimini tubdan yaxshilash , respublika hokimiyati bilan mahalliy hokimiyatning vakolatlari va vazifalarini aniq belgilab qo‘yish , adolatli va insonparvar qonunchilikni vujudga keltirish lozim bo‘ladi”¹.

O‘zbekistonda oliy davlat vakillik organi – parlamentni shakllantirishda xalqaro tan olingan huquqiy tamoyillarga va rivojlangan davlatlar tajribasiga

¹ I. A. Karimov. Ozbekistonning o‘z istiqlol va taraqqiyot yo‘li . T., O‘zbekiston , 1992, 16-bet.

tayanildi. Parlamentarizm g'oyasi milodning birinchi ming yillik bo'sag'asida Rimda, Angliya, Fransiya, Ispaniyada xalq majlislari shaklida vujudga kelib, davlat hokimiyati darajasiga ko'tarilgunga qadar yana bir necha taraqqiyot bosqichlaridan o'tgan. Parlament Angliyada 1215-yilda qabul qilingan "Erkinlikning Buyuk Xartiyasi" dan boshlanadi va 1265-yilda davlat hokimiyatining vakillik organi sifatida ta'xis etiladi. XVII – XVIII asrlarda boshqa mamlakatlarda ham parlament vujudga keladi. Parlament xorijiy mamlakatlarda turlicha nom bilan yuritiladi. Masalan: AQSH va Lotin Amerikasi mamlakatlarida Kongress, Buyuk Britaniya Parlament, Finlyandiya va Polshada Seym, Germaniyada Bundestag, O'zbekistonda Oliy Majlis va hokazo.

O'zbekiston mustaqilligi e'lon qilingan paytda 1990-yil fevralda saylangan qonun chiqaruvchi hokimiyat organi – Oliy Kengash faoliyat ko'rsatmoqda edi. O'zbekiston demokratik islohotlarni bosqichma-bosqich amalga oshirish yo'lidan borib, birdaniga Oliy Kengashni tarqatib yubormadi. U 1990-1994-yillarda qonun chiqaruvchi hokimiyat organi sifatida faoliyat ko'rsatdi. Mustaqil O'zbekistonning taraqqiyoti dastlab sobiq Ittifoq tuzumidan meros bo'lib qolgan qonunlar doirasida boshlandi. Shu boisdan Oliy Kengash O'zbekistonning mustaqilligini huquqiy jihatdan mustahkamlash, demokratik islohotlarni amalga oshirishga qaratilgan yangi qonunchilik tizimini vujudga keltirish yo'lidan bordi va uni qadam-baqadam shakllantira boshladi.

Oliy Kengash mamlakatimiz tarixida birinchi bor O'zbekiston Prezidentini sayladi, Mustaqillik deklaratsiyasini, O'zbekistonning davlat mustaqilligi asoslari to'g'risidagi Konstitutsiyaviy qonunni va boshqa hujjatlarni ishlab chiqdi va qabul qildi. 1990-1994-yillarda Oliy Kengash 200 ga yaqin qonun va 500 dan ziyod qaror qabul qildi. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida demokratik tamoyillarga asoslangan yangi parlamentni shakllantirishning huquqiy asoslari belgilab berildi. Uning 76-moddasida: "O'zbekiston Respublikasining Oliy Majlisi oliy davlat vakillik organi bo'lib, qonun chiqaruvchi hokimiyatni amalga oshiradi", - deb belgilab qo'yilgan. Konstitutsiyaga muvofiq O'zbekiston Respublikasida bir palatali parlament – Oliy Majlisni shakllantirishga kirishildi.

1993-yil 28-dekabrda bo'lib o'tgan Respublika Oliy Kengashining XIV sessiyasida "O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga saylovlar to'g'risida", 1994-yil 22-sentabrda bo'lib o'tgan XVI sessiyada "O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi to'g'risida" qonunlar qabul qilindi. Oliy Majlis oliy davlat vakillik organi bo'lib, qonun chiqaruvchi hokimiyatni amalga oshiradi, hududiy saylov okruglari bo'yicha ko'ppartiyaviylik asosida 5 yil muddatga saylanadigan 250 nafar deputatdan iborat bo'ladi. **O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va "O'zbekiston Respublikasining Oliy Majlisi to'g'risida"gi qonunga muvofiq Oliy Majlisning mutlaq vakolatlari jumlasiga:**

- O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasini qabul qilish, unga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish;
- O‘zbekiston Respublikasining qonunlarini qabul qilish hamda ularga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish;
- O‘zbekiston Respublikasi ichki va tashqi siyosatining asosiy yo‘nalishlarini belgilash va davlat strategik dasturlarni qabul qilish;
- ma‘muriy-hududiy tuzulish masalalarini qonun yo‘li bilan tartibga solish , O‘zbekiston Respublikasining chegaralarini o‘zgartirish;
- boj, valyuta va kredit ishlarini qonun yo‘li bilan tartibga solish;
- davlat budjetini qabul qilish va uning ijrosini nazarot etish, soliqlar va boshqa majburiy to‘lovlarni joriy qilish;
- qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatlari tizimini va vakolatlarini belgilash;
- xalqaro shartnomalarni va bitimlarni ratifikatsiya (tasdiqlash) va denonsatsiya (barvaqt to‘xtatish) qilish;
- Oliy Majlisga va mahalliy vakillik organlariga saylov tayinlash, Markaziy saylov komissiyasini tuzish;
- vakolati tugashi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti saylov kunini tayinlash;
- Konstitutsiyaviy, Oliy va Oliy xo‘jalik sudlarini saylash;
- Vazirlar Mahkamasi a‘zolarini, Bosh prokuror va uning o‘rinbosarlarini tayinlash va lavozimidan ozod etish to‘g‘risidagi Prezident farmonlarini tasdiqlash hamda O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida nazarda tutilgan boshqa vakolatlarni amalga oshirish kiradi.

Oliy Majlisga 250 deputat saylandi. Shu tariqa, mamlakatimizda ilk bor yangi parlamentga bo‘lgan saylovlar muvaffaqiyatli yakunlandi. Bu demokratik yo‘l bilan parlamentni shakllantirishning mamlakatimiz tarixidagi dastlabki tajribasi bo‘ldi. 1995-yil 23-24-fevral kunlari yangi saylangan Birinchi chaqiriq O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining birinchi sessiyasi bo‘lib o‘tdi. Sessiyada O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Raisi va to‘rt kishidan iborat Rais o‘rinbosarlari saylandi. **E.H.Xalilov** Oliy Majlis Raisi, **B.I.Bugrov**,

B.A.Shodiyeva, **A.Q.Qosimov**, Qoraqalpog‘iston Respublikasi vakili – Qoraqalpog‘iston Jo‘qorg‘i Kengesi Raisi **U.Ashirbekov** Rais o‘rinbosarlari qilib saylandilar, sessiyada Mandat komissiyasi tuzildi.

O‘zbekiston parlamenti Birinchi sessiyasida hokimiyat vakillik organlaridan saylangan 120 kishidan iborat deputatlar blokini , 69 deputatdan tarkib topgan Xalq demokratik partiyasi fraksiyasini , 47 deputatni uyushtirgan “Adolat” sotsial-

demokratik partiyasi fraksiyasini, 14 deputatdan iborat “Vatan taraqqiyoti” partiyasi fraksiyasini ro‘yxatga oldi. Mazkur partiya fraksiyalari qonunlarni ishlab chiqish va qabul qilishda faol qatnashdilar. Shu tariqa, Oliy Majlis faoliyatida ko‘ppartiyaviylik tamoyili qaror topdi. Birinchi sessiyada “O‘zbekiston Respublikasida deputatlarning maqomi to‘g‘risida” gi Qonun qabul qilindi, Oliy Majlis Raisi rahbarligida “Oliy Majlis Qo‘mitalari va Komissiyalari to‘g‘risidagi Nizom” qabul qilindi.

Birinchi chaqiriq O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi 1995-1999-yillarda 15 ta sessiya o‘tkazdi. Sessiyalarda 10 ta kodeks, 2 ta milliy dastur, 145 qonun, 452 qaror qabul qilindi. Amaldagi qonunlarga jami 216 ta qo‘shimcha va o‘zgarishlar kiritildi. Shuningdek, Oliy Majlis 70 ta xalqaro shartnomani ratifikatsiya qildi, xalqaro konvensiyalarga qo‘shilish to‘g‘risida 58 ta qaror qabul qildi.

Birinchi chaqiriq O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining yakunlovchi XV sessiyasida Prezident Islom Karimov ma’ruza qilib, uning faoliyatiga yuksak baho berdi:

“Eng muhimi, birinchi chaqiriq asosida tashkil topgan parlamentimiz faoliyatining asosiy mezonini shundan iboratki, o‘tgan davr mobaynida ko‘ppartiyaviylik shakllangan, turli harakatlar, jamoat birlashmalari siyosat maydoniga chiqqan, turli ijtimoiy toifa va tabaqalar vujudga kela boshlagan murakkab bir sharoitda, Oliy Majlis hokimiyatining boshqa tarmoqlari bilan hamkorlikda jamiyatimizda siyosiy muvozanatni, tinchlik va barqarorlikni saqlab turishda ishonchli omil bo‘ldi”².

Oliy Majlis birinchi sessiyasida qabul qilingan qonunlar va qarorlar parlament faoliyatini zamon talablari darajasida tashkil etish, uning ishini tashkiliy jihatdan puxta uyushtirish imkonini berdi.

O‘zbekiston mustaqillikka erishgandan so‘ng davlat hokimiyatining eng muhim institutlaridan biri – milliy parlamentimiz tashkil topdi.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi o‘zining shakllanishi, o‘z faoliyatini tashkil etish tartibotlari, ish yuritish mazmun-mohiyati bilan yangi, zamonaviy parlament bo‘lib, avvalgi Oliy Kengashdan butunlay farq qiladi.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi 1994-2005-yillarda quyidagi tartibda shakllangan :

- Oliy Majlis sessiyasi;
- Oliy Majlis raisi, Oliy Majlis Raisining o‘rinbosarlari, Oliy Majlis Kengashi;
- Deputatlar bloki va partiya fraksiyalari;
- Oliy Majlis kotibiyati;
- Oliy Majlis Qo‘mitalari va Komissiyalari;

² I. A. Karimov. Vatan ozodligi – oliy saodat . Asarlar, 8-jild , 60-bet.

- Inson huquqlari bo'yicha Oliy Majlis vakili (ombudsman).

Birinchi chaqiriq respublika Oliy Majlisining 1999-yil 19-20-avgust kunlari bo'lib o'tgan o'n beshinchi sessiyasi ikkinchi chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy majlisi deputatlari saylovini 1999-yil 5-dekabr kuniga belgilash to'g'risida qaror qabul qildi. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Ikkinchi chaqiriq birinchi sessiyasi 2002-yil 22-yanvar kuni bo'lib o'tdi. Ikkinchi chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi o'zining tarkibiy tuzilishi va unda faoliyat yuritayotgan partiya fraksiyalari va deputatlar uyushgan bloklar soni jihatidan birinchi chaqiriq Oliy Mjalisga nisbatan anchagina yangilandi. Qabul qilinayotgan qonunlarning mazmun-mohiyati ham yanada mukamallashdi. Bu mamlakatimizda amalga oshirilayotgan demokratik islohotlarning tobora chuqurlashib borayotganligidan kelib chiqadigan tabiiy holdir.

Prezident Islom Karimov 2000-yil 25-may kuni ikkinchi chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining ikkinchi sessiyasida ikki palatali parlament tuzish g'oyasi ilgari surdi. Bu demokratik islohotlarni bosqichma bosqich amalga oshirish tamoyiliga mos ravishda respublika parlamentini ikki palatali asosda yanada takomillashtirishni nazarda tutgan g'oyadir.

2001-yil 6-7-dekabr kunlari bo'lib o'tgan ikkinchi chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining yettinchi sessiyasida ikki palatali parlament tuzish masalasi muhokama qilindi. Sessiya ikki palatali professional parlament faoliyati uchun eng zarur bo'lgan omil – yuqori malakali siyosatshunoslar, yuristlar, iqtisodchilar korpusi shakllanib yetilganligini, jamiyatimizda huquqiy madaniyat darajasining ortganligini inobatga oldi va parlamentni ikki palatali qilib tuzish zarur, degan xulosaga keldi. Ikki palatali parlamentni shakllantirish masalasi hayotning o'zidan, hokimiyat tarmoqlarini aniq ajratish asosida milliy davlatchilik institutlarini yanada mustahkamlash zaruratidan kelib chiqadi. Ma'lumki, demokratik mamlakatlarning aksariyatida parlament ikki palatalidir. XX asrning so'g'gi o'n yilliklarida ikki palatali tizim parlamentarizm taraqqiyotining asosiy tendensiyasiga aylandi.

Oliy Majlisning vakolatlari quyidagilardan iborat bo'lgan:

- Parlamentlararo aloqalar;
- Qonun chiqarish vakolatlari;
- Nazorat vazifalari;
- Davlat organlarini tashkil etish;
- Mansabdor shaxslarni tayinlash.

Ikki palatali parlamentning bir qator ijobiy tomonlari bor:

• Populistik maqsadni, ayrim guruhlar manfaatini ko'zlovchi, mukammal bo'lmagan qonunlar qabul qilinishiga yo'l qo'yilmaydi;

- Mamalakat mintaqalari (viloyatlar, Toshkent shahri, Qoraqalpog‘iston Respublikasi) ning manfaatlari to‘laroq inobatga olinadi;

- Milliy davlatchilik institutlari tizimi o‘rtasida parlamentning nufuzi ortadi , qonun chiqaruvchi va ijro hokimiyati o‘rtasidagi munosabat mutanosiblashadi;

- Parlament qabul qilinayotgan qonunlarning sifatini yaxshilashga, xalqning xohish-irodasini to‘laroq namoyon bo‘lishiga imkon beradi;

- Parlament ishida demokratik fikrlar xilma-xilligi ko‘proq namoyon bo‘ladi;

- Jamiyatni liberallashtirishni tezlashtiradi;

- Deputatlar faoliyatini professionallashga, siyosatchilar tabaqasini shakllantirishga ko‘proq imkoniyat yaratadi.

Oliy Majlis 2002-yil 27-yanvar kuni kelgusi chaqiriqda ikki palatali parlamentni shakllantirish masalasi bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi Referendumini o‘tkazish to‘g‘risida qaror qabul qildi. Referendumda ovoz berish byulleteniga “Siz kelgusi chaqiriq O‘zbekiston Respublikasi parlamenti ikki palatali qilib saylanishiga rozimisiz?” degan savol kiritildi. Markaziy saylov komissiyasi O‘zbekiston Respublikasi Referendumini o‘tkazish bo‘yicha tegishli okrug va uchastka saylov komissiyalarini o‘z vaqtida tashkil etdi. Referendum qatnashchilariga o‘z xohish-irodalarini erkin bildirishlari uchun barcha imkoniyatlar yaratildi. Referendum 2002-yil 27-yanvar kuni keng demokratik asosda , ochiq va oshkora, keng jamoatchilik vakillari , xorijiy davlatlar, xalqaro tashkilotlar, ommaviy axbarot vositalari , fuqarolarning tashabbuskor guruhlari kuzatuvchilari ishtirokida bo‘lib o‘tdi. Referendumda ovoz beruvchilar ro‘yxatiga kiritilgan 13.266.602 nafar fuqarolarning 12.113.070 nafari yoki 91.58 foizi ishtirok etdi. Saylovchilar ikki palatali parlament tuzish masalasini qo‘llab-quvvatladilar . Referendum yakunlari xalqimizning bir tomondan, demokratik davlat va ochiq fuqarolik jamiyati qurish , erkin bozor iqtisodiyotiga o‘tishdan iborat O‘zbekiston yo‘lini qo‘llab-quvvatlayotganligini ko‘rsatdi. Ikkinchi tomondan, islohotlarni izchil va qat‘iylik bilan davom ettirish va yanada chuqurlashtirishni katta umid bilan kutayotganligini bildirdi.

2002-yil 4-5-aprel kunlari bo‘lib o‘tgan ikkinchi chaqiriq O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining sakkizinchi sessiyasida “Referendum yakunlari hamda davlat hokimiyati tashkil etilishining asosiy prinsiplari to‘g‘risida” Konstitutsiyaviy qonun va “2002-yil 27-yanvarda o‘tkazilgan O‘zbekiston Respublikasi Referendumining yakunlari bo‘yicha amalga oshiriladigan qonunchilik ishlarining asosiy yo‘nalishlari to‘g‘risida “qaror qabul qildi . Bu hujjatlar ikki palatali parlament tuzish ishlarini boshlashga huquqiy asos bo‘lib xizmat qildi.

2002-yil 12-13-dekabr kunlari bo‘lib o‘tgan Oliy Majlisning o‘ninchi sessiyasi xalqimizning xohish-irodasi bilan “O‘zbekiston Respublikasi Oliy

Majlisining Senati to‘g‘risida” va “O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi to‘g‘risida” konstitutsiyaviy qonunlarni hamda ularni amalga kiritish to‘g‘risida qarorlarni qabul qildi. Shuningdek, 2003-yil 24-aprelda “O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga o‘zgartirishlar va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida” gi Qonun qabul qilindi. Dunyoning rivojlangan mamlakatlarida to‘plangan parlamentarizm tajribasi, O‘zbekiston xalqining qadriyatlari va mentalitetini hisobga olgan holda ishlab chiqilgan mazkur qonunlar bo‘lg‘usi parlamentning ikkala palatasi vakolatlarini aniq belgilab berdi . Bundan keyin ham O‘zbekiston Respublikasining oliy davlat vakillik organi – parlamentning nomi Oliy Majlis deb atalaveradi. Uning tarkibida ikkita palata tuziladi. Yuqori palata – Senat, quyi palata - qonunchilik palatasi , deb ataladi. Ikkala palataning vakolat muddati – 5yil etib belgilangan. 2004-yil dekabr – 2005-yil yanvar oylarida mamlakatimizda ilk bor ikki palatali parlamentga saylovlar bo‘ldi.

Parlamentga 250 kishi jumladan, Quyi palata – Qonunchilik palatasida saylov okruglari bo‘yicha ko‘ppartiyaviylik asosida 150 ta deputat saylandi. Senatda 100 nafar senator faoliyat ko‘rsatadi. Senatga Qoraqalpog‘iston Respublikasi , viloyatlar va Toshkent shahrining har biridan teng miqdorda – 6 nafardan, jami 84 kishi saylandi. Senatning 16 nafar a‘zosi fan, san‘at, adabiyot, ishlab chiqarish sohasida hamda davlat va jamiyat faoliyatining boshqa tarmoqlarida katta amaliy tajribaga ega bo‘lgan hamda alohida xizmat ko‘rsatgan eng obro‘li fuqarolar orasidan O‘zbekiston Respublikasi

Prezidenti tomonidan tayinlanadi.

Qonunchilik palatasining 2005-yil 27-yanvar kuni bo‘lib o‘tgan birinchi majlisida E. H. Xalilov Qonunchilik palatasining Spikeri etib saylandi. Shuningdek, Spiker o‘rinbosarlari, qo‘mita rahbarlari saylandi, siyosiy

Partiyalar fraksiyalari tashkil etilib ro‘yxatga olindi.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy Mjalisi Senatining 2005-yil 27-yanvar kuni bo‘lib o‘tgan birinchi majlisida M. Sharifxo‘jayev Senat raisi etib saylandi. Shuningdek, Senat raisi o‘rinbosarlari hamda Senat qo‘mitalari raislari saylandi. Shunday qilib, ikki palatali parlament tashkil etildi va o‘z faoliyatini boshladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda shuni aytish mumkinki, O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining bir palatalidan ikki palatali bo‘lishidan ko‘zlangan maqsad demokratik islohotlarni yanada rivojlantirish va takomillashtirishdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi-Toshkent:“O‘zbekiston” nashriyot -matbaa ijodiy uyi , 2018.

2. Mirziyoyev Sh.M. Konstitutsiya-erkin va farovon hayotimiz, mamlakatimizni yanada taraqqiy ettirishning mustahkam poydevoridir. Toshkent : “O‘zbekiston” .2018.

3. Sh.Mirziyoyev. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qatiyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. Toshkent. O‘zbekiston.2018.4. Sh.Mirziyoyev. Tanqidiy tahlil, qatiy tartib intizom va shahsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. Toshkent. O‘zbekiston. 2017.

5. Sh.Mirziyoyev. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent. O‘zbekiston. 2017.

6. Islom Karimov “Yangicha fikrlash va ishlash davr talabi”. Toshkent : “O‘zbekiston”-1997.

7.I.A.Karimov.O‘zbekistonning o‘z istiqlol va taraqqiyot yo‘li. Toshkent , O‘zbekiston, 1992.

8.I. A. Karimov. Vatan ozodligi – oliy saodat. Asarlar.

9.Qamariddin Usmonov – O‘zbekiston tarixi.

10.O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, Birinchi jild, Toshkent (2000-2005)

11. N.Jo‘rayev “O‘zbekiston tarixi “- Toshkent: Sharq nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati, 2011.

12. R.E.Xoliqova ”O‘zbekistonning eng yangi tarixi” – Toshkent -2021

13. L.Xolnazarova , S.Maxammadiyeva , M.Inatov ”O‘zbekistonning eng yangi tarixi” –Toshkent -2021

14. <https://lex.uz>